

Експерти, меди, протести

Изследването¹ бе замислено и стартирано в хода на протестите през февруари и март 2013 г. Тогава не можехме да знаем, че при публикуването на резултатите времето ще е отново протестно. Беше прозвучало обаче обобщението, че гражданите протестират срещу всички, участвали в управлението на страната. Всички, а това – струваше ни се – включва и постоянните социални анализатори, коментирали години наред статуквото като ситуация на демократична нормалност. Протестиращи направиха дори опит да именуват някои от тях.

И така, съпровожда ли се социалният протест с промени в/на експертния медиен елит на страната? Появяват ли се около гражданското движение нови публични лица на компетенцията – онази, която не е свързана с държавните институции и с политическите партии?

С убеждението, че медиите играят съществена роля в лансирането и утвърждаването на хората, които имат правото да говорят от позицията на знанието, потърсихме отговори на тези и подобни въпроси в определени пространства, представителни за българския медиен пейзаж. Ограничихме се до електронните меди и по-точно до предавания, в които експерти участват като събеседници – с глас и тяло (в студио, по телефон, по скайп), поканени от водещите и съответно представени като носители на определена компетентност. Именно персоналните участия на експерти по определена тема бяха регистрирани като комуникативни единици (общо 805).

Изборът на меди следваше хипотезата, че общопрофилните и специализираните работят по различен начин с експертизата. В изследователската оптика попаднаха водещите по рейтинг общопрофилни електронни меди, обществени и частни, и това като че ли не предполага специална аргументация: взети бяха БНТ, БТВ, Нова ТВ, ТВ 7, Хоризонт на БНР и Дарик радио². Изборът на специализираните меди обаче предполага обосновка. Сред първоначално набелязаните меди бяха EBF, Военният телевизионен канал, радио K2, чието присъствие в изследването бе възпрепятствано по различен начин – сериали вместо специализирана програма, липса на сайт, не се поддържа архив... Спряхме се на шест телевизии с различна по характера си специализация: по тематика – Bulgaria On Air (икономическа) и VTV (екологична); по жанр и журналистическа реализация – ТВ Европа (новинарска) и Канал 3 (акцент върху информацията на живо при иначе политематична програма); политически ангажирани – ТВ Алфа (с Атака) и СКАТ (с НФСБ), действащи в голяма степен и като меди на мнението³. Част от тези телевизии не са ставали досега обект на изследване.

¹ Изследването „Експертният медиен елит и гражданските протести от февруари-март 2013” е осъществено от студентски екип от специалностите „Журналистика” и „Европеистика” на СУ в рамките на дисциплината „Медиен анализ” (учебна 2012/13) с преподавател проф. дсн Снежана Попова.

² Съответно предаванията: БНТ – „Денят започва”, „Референдум” и „Панорама”; БТВ – „Тази сутрин” (само в периода 11 април-11 май), „Лице в лице” и „Нека говорят”; Нова ТВ – „Здравей България”, „Всяка неделя”, „Часът на Милен Цветков”, „Насреща с Люба Кулезич”; ТВ 7 – „Добро утро, България”, „Гореща точка”, „Факторът Кошлуков”, „Предаването на Карбовски”; БНР-Хоризонт – „Нещо повече”, „Неделя 150”; Дарик радио – „Кой говори”, „Седмицата”.

³ Съответно предаванията: Bulgaria on Air – „Boom&Bust” (за икономика, водещи Кузман Илиев и Владимир Сиркаров, обикновено с двама гости), „Брюксел 1” (по въпроси, свързани с ЕС, водеща Милена Милотинова, обикновено с двама гости), „Медиите on Air” (водеща Доника Ризова, обикновено трима гости); VTV – „На светло” с Ваня Манолова (актуални сюжети) и „Часът на бизнеса” (ефекти върху бизнеса, водеща Михаела Божидарова); ТВ Европа – „Под лупа” (всекидневно обзорно-публицистично предаване); Канал 3 – „Вън от рая” (водеща Лили Маринкова) и „Неудобните” (водеща

Отново в интерес на съпоставките се спряхме на два времеви периода: месец януари, преди протестите (изучен по архив на медиите), и предизборният месец (11 април-11 май 2013), преди който протестите бяха прекратени. В „протестното“ време между 17 февруари и 17 март извършихме пробно наблюдение⁴, което ни послужи както в изготвянето на регистрационната карта, така и като база за някои по-общи впечатления и сравнения.

В това въстъпление трябва още да кажем, че имахме и оптимистични, и песимистични хипотези за готовността на медиите и експертите да отговорят на автентичното гражданско раздвижване.

Повече ще прочетете в анализите по-долу:

Неслучилата се промяна – Стела Михайлова
„Другият“ експерт – Волен Филчев
Експерт, но не по темата – Велина Барова
Социолозите пред избори – Венцислав Филипов
Коментаторите по вътрешна политика – Йована Ранчич
Външнополитическите коментатори – Иван Митков
Жените-експерти – Ива Цонева
Най-обсъжданите скандали и гафове – Александър Коларов
Журналистите и поведението им като водещи – Диана Трифонова
Кой говори в празничните дни? – Надежда Кирякова
Масовите телевизии: обществена и частни – Сияна Игнатова
Масовите телевизии: ТВ7 сред другите частни – Стефка Добрева
Специализираната *Bulgaria on Air* – Мария Юркова
Bulgaria on Air в контекст – Анна Погорелчук
Хоризонт и Дарик – Косара Белниколова
„Алфа“, политическата телевизия – Константина Манолова
Комент(то)ри по Канал 3 – Карина Манукян
Експертите в авторските предавания – Михаела Самарджиева

От екипа

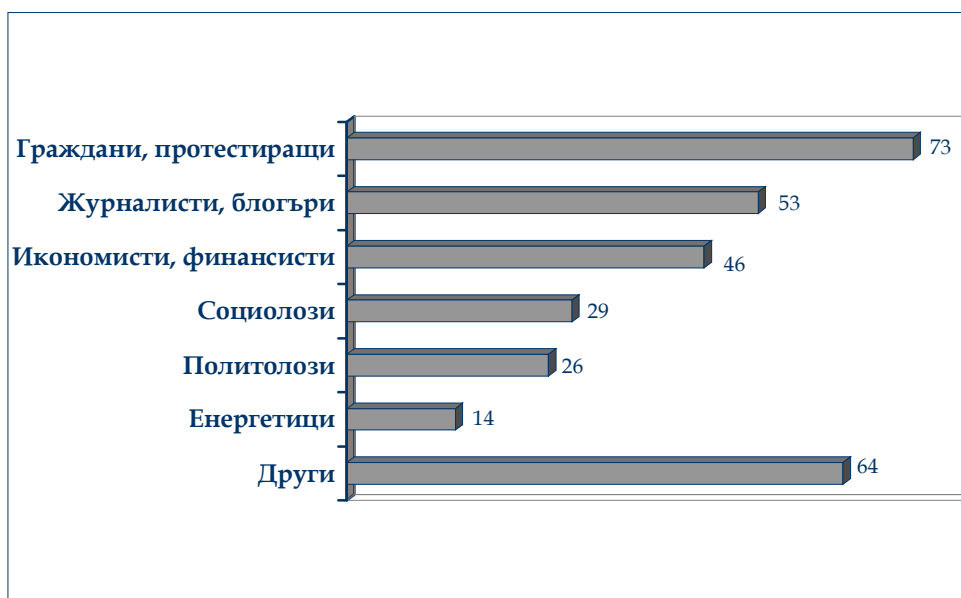
Неслучилата се промяна (Стела Михайлова)

В началото на изследването изпитвахме любопитство дали големите сътресения в държавата, които принудиха управляващите да подадат оставка, ще променят медийната среда.

Пробното наблюдение на общопрофилните телевизии и радиостанции по време на националните протести в периода от 17 февруари – 17 март ни даваше основание да мислим за раздвижване на медиите – допускане в светлините на прожекторите на хората от протестите (73 броя представители на гражданското общество в общо 305 радио и телевизионни интервюта).

Маргарита Димитрова (Михнева); Алфа ТВ – седмичните „Втори план“, „В околото на бурята“, „Държавата днес“ и сутрешният блок „Добро утро, българи!“; ТВ СКАТ (само в периода 11 април-11 май) – „Дискуссионно студио“ (с водещ Велизар Енчев) и „Телевизионен форум“ (с водещ Стефан Солаков).

⁴ Върху „Хоризонт“ на БНР, Дарик радио, БНТ1, БТВ, Нова ТВ, ТВ7.

Наред с тях имаше и извикани от ситуацията експерти, които коментираха икономическата перспектива на протестните искания, както и добре познати имена, сред които: Андрей Райчев (7), Кольо Колев (5), Цветозар Томов (5), Румяна Коларова (5), Емил Хърсев (5), Димитър Аврамов (4), Антоанета Христова (4), Стефан Гамизов (4). За сравнение – най-често канените протестиращи Ангел Славчев, Янко Петров, Тома Белев и Янаки Ганчев имат заедно 26 появи.

Същинското наблюдение показва, че в предизборния месец медиите като цяло са канили по-малко експерти, давайки предимство на политиците. Имената на експертите не се повтарят често, но вътрешните пропорции в образа на експерта преди и след протестите силно се сближават по много показатели.

В очакване на изборите има малко повече юристи и малко по-широк кръг експерти, неуточнени по специалност в регистрационната карта („експерти в други специалности”). По-малка е групата на експертите, които са поканени по теми, по които не са експерти. Възможни са коментари във връзка с обстоятелството, че еколозите „излизат от мода” – не ги откриваме включително в графата „поканени като експерти и граждани едновременно”.

Експерт	Януари 2013	11 април-11 май 2013
Журналист, блогър	17% (75 бр.)	19,5% (71 бр.)
Социолог	7,5% (33)	8% (30)
Икономист/финансист	7% (31)	6,5% (24)
Политолог	5,5% (25)	4% (15)
Психолог/антрополог	5,5 (25)	4% (14)
Енергетик	5% (23)	3,5% (13)
Юрист	3% (13)	5,7% (21)
Еколог	2,5% (11)	0,3% (1)
Експерти в други специалности	32% (142)	37% (136)
Поканени като експерти по тема, която не е тяхна специалност	9% (39)	5,5% (20)
Поканени като експерти и граждани едновременно	5,5% (25)	5,2% (19)
Общо	100% (441)	100% (364)

Неслучването на промяна в профила на експерта е един от основните резултати от нашето изследване. Разсеяхме надеждите, че медиите имат ресурс да преработят един социален процес в собствена политика. Затова и регистрираният от нас предизборен месец ни завърща повече към януари отколкото към протестното време на февруари и март.

Изглежда медиите си имат възглед за експертите, някои експерти си имат медии, а големите обществени сътресения могат да променят медийната среда, докато не утихнат и всичко не се върне на удобното си място. Неслучайно с всеки изминал протест медиите стават все по-критикувани и дори са приемани като част от статуквото, срещу което се протестира – обществото не вярва, че те ще покажат правдоподобно ситуацията и че ще си свършат съвестно работата. Далеч не може да се твърди, че медиите трябва да покриват и подкрепят напълно общественото мнение, но за спечелването на общественото доверие са необходими усилия, които не са положени. Оказа се, че един общонационален протест може да смени физиономията на държавата по високите етажи на властта, но не и да повлияе достатъчно на “четвъртата власт”, уви. Но пък и заблудите намаляха с една – ура!

„Другият” експерт (Волен Филчев)

Според изследването ни най-много са експертите в категорията „други специалности” – 278 от общо 805, т.е. една трета от всички експертни участия. Пробното наблюдение (17 февруари-17 март 2013), което ни послужи при изготвянето на регистрационната карта, не ни даде достатъчно основания да „раздروبим” тази категория. Оказва се обаче, че – независимо от разнородната си същност – тя има вътрешна структура, която заслужава коментар.

Най-напред, под този образ стоят голям брой лекари, хора, занимаващи се със здравни проблеми и със здравеопазването като цяло. Също така, това е образ на учителя, професора, човека на науката. Третото измерение на образа е човекът на изкуството. Може да се обобщи: лекарят, учителят и човекът на изкуството – будителите на нацията. Това проличава и от темите, които са поканени да дискутират: социални проблеми – 61 от общо 105 участия; проблеми на науката, културата и религията – 30 от общо 55. Впечатление също прави, че в графата „други теми” преобладават отново както социалната тематика, така и експертът по други специалности – 52 от общо 107 единици. „Другият експерт” закономерно се изказва преди всичко по здравното, психическото, моралното и духовно състояние на народа. До него обаче се допитват включително и по скандалните казуси (в 74 от общо 212 случая, в т.ч. подслушванията на МВР, атентата срещу Ахмед Доган и др.), които той едва ли тълкува като експерт, а по-вероятно – в контекста на възприемането на подобни събития от народа.

Отделно от това в категорията „експерти в други специалности” може да бъде обособен и четвърти подтип – със собствено амплуа „вътрешна сигурност”: в резултатите на изследването личат имената на редица бивши министри и кадри на МВР и НСО, които са попаднали в коментираната тук графа „други“. Те са канени в най-голяма степен да коментират „скандални казуси”, сред които абсолютен първенец е скандалът с подслушванията.

Като цяло трудно може да се открие тенденция в присъствието на „другия експерт“ в проследените медии. Броят на участията е във връзка с характеристиката на предаването. В БНТ – „Денят започва”, „други” са 37 от общо 88; в „Панорама” и в „Референдум” са по двама, но от 6 и 7 участия, съответно. В ТВ7 – „Добро утро

България“, броят е 11 от 38 единици, в „Гореща точка“ – 7 от 17, във „Факторът Кошлуков“ – 15 от 29 и т.н. Разграничения са възможни по-скоро на базата на тематиката на предаването: например впечатление прави „Факторът Кошлуков“, където над 50 процента от участващите експерти са в графата „други“.

Списъкът на експертите по други специалности съдържа 223 имена (при 278 изследователски единици). Открояват се няколко личности, които изразяват мнението си в три-четири различни медии: Антоанета Цонева (Институт за развитие на публичната среда, 4 участия), Румен Драганов (Институт за анализи в туризма, 5 участия), д-р Стойчо Кацаров (Център за защита на правата в здравеопазването, 5 участия). Присъствието на едни и същи експертни лица може да застрашава плурализма, когато е придружено с липса на разнообразие в имената на експертите, каквато липса изследването ни като цяло не установява.

Не така стои въпросът с експерти, които се появяват многократно в една и съща телевизия – като Милко Петров (историк, участник в 7 предавания) и Николай Марков (бивш служител в НСО – в 6), които участват в Алфа ТВ, където мнението им се оказва в монополно положение.

Експерт, но не по темата (Велина Барова)

Сред множеството експерти, които се появили в телевизионния и радиоефир в периодите януари и април-май, буди интерес една група, макар и неголяма (59 човека общо за двата месеца – 7,3% от общия брой експерти). Това са т. нар. *„експерти по теми, които не са тяхна специалност“* – категория, в която влизат всички събеседници, които са представени като експерти в дадена област, но са поканени, за да коментират тема, извън тяхната професионална компетентност.

Прави впечатление неравномерното разпределение на този тип експерти в разглежданите медии. За двата периода най-много такива събеседници са се появили в ефира на Нова ТВ – 21. След значителен спад следват ТВ „Алфа“ – 11, БТВ – 10, ТВ7 – 4, „Дарик“ – 4, БНТ – 3, „Хоризонт“ – 3, ТВ СКАТ – 2, Канал 3 – 1. Неравномерно разпределение наблюдаваме и в самата Нова ТВ: 19 от всичките 21 единици са регистрирани в предаванията „Здравей, България“ и „Часът на Милен Цветков“.

Съвсем различна е ситуацията, когато става дума за това кои имена присъстват в ефира като експерти по теми, които не са тяхна специалност. Не можем да говорим за доминация на конкретни личности, няма сформирани дори по-широк кръг от хора, които да се появяват повече от веднъж. Единствените, които се появяват по два пъти, са Емил Димитров – Ревизоро, Кристина Патрашкова, Марин Марковски и Таско Ерменков. Всичките останали 51 човека са били в ефир в това си качество само по веднъж.

Що се отнася до това в каква област са компетентни, т.е. по какво са експерти личностите, които разглеждаме, генерализация отново не може да има. Двете най-големи групи имат по пет представители (не се отчитат повторните появявания). В групата на журналистите и публицистите срещаме Емил Спахийски, Ива Николова, Капка Георгиева, проф. Юлиан Вучков и вече споменатата Кристина Патрашкова. Другата петорка от имена е на хора, които преди са заемали някакъв държавен пост – сред „бившите“ срещаме имената (отново) на Емил Димитров – Ревизоро, Васил Иванов-Лучано, Владимир Каролев, Мирослав Найденов и Соломон Паси. Следващите две по-малки групи (съответно с четирима и трима представители) са на писателите и поетите и на лекарите.

Защо обаче на аудиторията се представя актьор, който говори за енергетика (Захари Танев), и рап-певец, който говори за насилието в училище (Станислав Найденов – Спенс)? Възможното обяснение е една типология на елитите, следваща определенията на Макс Вебер за трите типа господство. В нея се говори за т.нар. символни елити: „Това са личности от артистичните, интелектуалните, журналистическите, спортните среди, превърнали се в модели на подражание. Тези елити символизират определени ценности, идеи, каузи и “произвеждат” определен стил на живот, мислене и поведение”⁵. В този смисъл дори да не е търсена „експертност” в мнението на събеседниците, често се предпочита те да не са „обикновени хора”; вече изградените лидери на мнение успяват да привличат вниманието на аудиторията към определен проблем, а мненията им оказват влияние върху нея.

Освен че съпоставя периодите преди и след протестите от февруари-март, изследването ни успява да проследи и какви експерти се появяват в българския ефир преди две големи събития за 2013 година – *националният референдум за атомната енергетика и предсрочните парламентарни избори*. Оказва се, че това не са често дискутирани теми с групата от експерти, които разглеждаме тук. Енергетиката е била тема на разговор в общо 9 случая, като (разбираемо) 8 от тях са през януари. Темата се коментира от спортист, специалист по международни отношения, PR, актьор и др. Темата за изборите е коментирана на абсолютния минимум от експерти в други области – веднъж, от проф. Милан Миланов, председател на Етичната комисия към Българския лекарски съюз.

Най-често „експерти, но по други теми” са канени като събеседници във връзка с актуални скандали и казуси (за което ще прочетете още в текстове по-долу).

Социолозите пред избори (Венцислав Филипов)

Социолозите се превръщат в най-търсените хора винаги точно около избори – било то парламентарни или местни. По време на изследването дори у нас се създаде усещане, че социолозите едва ли не присъстват във всеки дебат преди предсрочните избори на 12 май. Подробната справка с крайните резултати за присъствието на експерти в медиите в периода *11 април-11 май 2013* обаче сочи нещо друго.

В изследваните 32 отделни предавания за цял месец социолозите са се появявали точно 30 пъти. Това означава, че на ден във всички изследвани медии се е появявал средно по един единствен социолог. Още по-любопитно е, че конкретно по темата за изборите социолози са гостували за целия месец едва 10 пъти общо.

Ние сме свикнали да виждаме лицата на социолозите сякаш навсякъде, но в последната предизборна кампания това насищане е довело до обратен ефект на отблъскване. Данните сочат загърбване на социологията и почти заглушаване на гласа на социолозите в месеца преди изборите. Тяхното присъствие е още по-слабо като вземем предвид факта, че в някои предавания те са канени заедно рамо до рамо, за да представят прогнозните резултати на своите агенции. Скандалите между самите социолози накараха аудиторията да страни от тях и да ги отбягва.

Така например словесните нападки между Кольо Колев (Медиана) и Мира Радева (МБМД) изкривиха напълно представите за социология. Докато Мира Радева чертаеше

⁵ Манлихерова, М. Медии и елит (взаимни влияния в периода 1995-2000). Available from: http://www.mediaelite.org/uvod_p01.htm.

разгромна победа за ГЕРБ с над 10% разлика, Кольо Колев виждаше срыв на досегашните управляващи и дори директна загуба от БСП. Истината се оказа някъде по средата, защото ГЕРБ спечели с 30,5%, но на практика загуби властта, а БСП постигна резултат от 26,6%. Оказа се, че сблъсъкът Радева-Колев се води по-скоро на ниво партийна линия, отколкото с обосновани факти и прийоми от социологията.

Лицата на социологията през медиите останаха с години едни и същи и това също допринесе за изтласкването на този занаят към периферията. Хора като Андрей Райчев, Кольо Колев, Мира Радева, Васил Тончев и Цветозар Томов са до болка познати на зрителите, което кара много от тях да избягват предавания, в които те са гости. Просто аудиторията знае какво да очаква от всеки един от тях и липсва елементът на изненада или очакването за конструктивен диалог. Доста показателно е поведението пред камера на Андрей Райчев, който забива глава към масата и чрез енергични и отривисти ръкомахания опитва да обясни идеите си. Той дори не поглежда към телевизионната камера, където трябва да осъществи визуалния контакт с публиката, а дори рядко поглежда и към водещите. Подобно поведение наложи сред зрителите мнението, че социолозите не заслужават внимание и изпълняват политически поръчки, а не обществени функции. Негативните настроения към социолозите доведоха до станалата популярна шега в социалните мрежи, че 10% от социологическото изследване на Мира Радева е било унищожено след акцията на прокуратурата по изземането на над 350 000 бюлетини. Анекдоти като този илюстрират падналият до минимум праг на доверие между избирателите и социолозите.

Любопитно е в кои медии гостуват социолозите. ТВ7 е отделила най-много място за социология – девет пъти социолози са участвали в сутрешния блок „Добро утро, България“. Седем пъти социолози са гостували в сутрешния блок на „Нова телевизия“ „Здравей, България“. В БНТ социолозите са четирима. За цялата предизборна кампания в „BG on air“ не се е появил нито един социолог. По радиото гласът на социологията се е чул толкова слабо, че почти е заглъхнал – само един социолог е участвал в предаването „Кой говори“ на Дарик за целия период от 11 април до 11 май и това е Петя Кабакчиева. Същата е ситуацията и с „Хоризонт“, където за целия месец в „Нещо повече“ е гостувала само веднъж Лидия Йорданова (НЦИОМ). Картината се дооформя от факта, че от всичките 30 гостувания на социолози в изследваните медии в 8 случая те са се отклонявали от зададената тема на разговор – т. е. в около 24% от случаите са говорили и по друга тема.

Коментаторите по вътрешна политика (Йована Ранчич)

Протестите в България от февруари-март 2013 бяха израз на остро социално недоволство. Те могат да бъдат разгледани и като част от общия протестен контекст в Европа и по света, породен от липсващите възможности за бъдещо развитие на младото поколение и отчуждението на политическия елит от населението.

Българските медии ги отразиха детайлно и, може да се каже, по някакъв начин ги насърчиха. Понякога протестите бяха почти единствена тема в новините, придружени от допълнителни коментарни студии.

Кои/какви бяха коментаторите на вътрешната политика на България?

Изследването ни показва, че в изучените медии те са общо 115 човека (част от които са канени повече от един път) – 66 преди протестите и 49 в предизборния месец. Преди протестите повече от един път са канени политолозите Румяна Коларова и Димитър

Димитров. В периода 11 април-11 май няма политолог, който да е канен повече от веднъж, а и списъкът силно се скъсява. Изчезват психолозите, намаляват социолозите (за тях вече стана дума в текста по-горе) и юристите. За сметка на това списъкът на журналистите се удължава, като само един (Гая Горанова) присъства и в двата периода – преди и след протестите.

Външнополитическите коментатори (Иван Митков)

Важните за обществото теми от вътрешния дневен ред на страната (скандали, енергийна политика, защита на околната среда и др.) обикновено избухват външнополитическите на заден план. Това се наблюдава и в нашето изследване – коментарите за външната политика на страната намаляват наполовина (от 20 на 9) през април-май, сравнено с януари.

Референдумът за АЕЦ Белене (27 януари), широко коментиран като вътрешнополитически проблем в изучените медии, е и сред темите, които предизвикват повече мнения на експерти по международни отношения, тъй като засяга и външните отношения на страната. Обсъждани са също така обноските на Великобритания и Германия към българските емигранти, атентатите в Бостън, антибългарските прояви в Македония, процесите в Сирия.

Въпросът за отношението на Великобритания и Германия към българските емигранти е от особено значение за българското общество поради числеността на българите в тези страни и потока от български студенти. Българските граждани имат права и привилегии от членството на страната ни в ЕС, от които искат да се възползват. Затова експертите, които дискутират тази тема, са в областта на международните отношения и ЕС, но има случаи, в които за дискусия са поканени и членове на гражданското общество и емигранти в тези страни.

Данните от изследването показват, че за дискусии по теми от международен характер са канени експерти в различни области – журналисти, икономисти, експерти по международни отношения, историци, дипломати, политици. Заявява се тенденцията за

външна политика да говорят преобладаващо журналисти и блогъри, поканени да изложат тезите си в диалог с водещия или с други гости (в повечето случаи те присъстват компетентно в обсъжданията). Като експерти по международни отношения са поканени и политически анализатори (сред които Вихър Георгиев, Румен Дечев, Георги Сенгалевиц), ръководители на различни институции и бивши министри (сред тях са Евгений Кънев, Явор Алексиев, Милен Керемидчиев), които – според данните ни – успяват да защитят тезите си и да изразят компетентно мнение по темата.

Жените-експерти (Ива Цонева)

Предположението, че жените са равнопоставени с мъжете на всички нива, се оказва неточно, когато става въпрос за публичната експертиза в българските медии. Проучването ни показва, че едва една четвърт от поканените в медиите експерти са жени.

Поканен да говори в областта	Общо	Жени
Вътрешна политика	115	30
Външна политика и МО	29	2
Икономика	45	3
Социална сфера	105	41
Енергетика	63	11
Екология	10	1
Наука, култура, религия	50	7
Скандали, казуси	212	58
Протестите	14	3
Изборите	55	13
Друго	107	30
Общо	805	199

В области като социалната тематика, скандалите и вътрешната политика жените-експерти надхвърлят средната стойност от 25%. В други области като екологията, икономиката, външната политика и дори науката, културата и религията (!) през двата проследени месеца жените-експерти са буквално единици.

Жените икономисти и финансиста са едва 3 от 55 поканени експерти. Макар социологията непрекъснато да се развива и да се появяват нови учени, на екрана виждаме едни и същи хора, една пета от които са жени. Прави впечатление социоложката Мира Радева, която заема 35% от женското социологическо присъствие.

Журналистиката, която често се смята за добре развита женска професия, се представя в изследването ни с преобладаващо мъжки състав (49 експертни участия на жени при общо 146). Това поставя в различна светлина резултата от проучването на IWMF, международната организация която изследва присъствието на жените в медиите, според който България е една от държавите в света където има най-ярко изразено равенство между половете⁶. Жените, канени да се изказват експертно по теми, които всъщност не са тяхна специалност, са малко под средното (22%). Сред тях преобладават журналистките, което също е част от образа на жената в професията.

⁶ В България проучването е обхванало 10 медии – 4 вестника, 4 телевизии и 2 радиа, в които общият брой на служителите е около 2300, от тях – 1252 жени и 1034 мъже.

В 21 век жените са реално равнопоставени с мъжете в почти всички индустриални и бизнес сфери. Българските феминизирани медии обаче не показват експертизата като обичайно за дамите поле на изява.

Най-обсъжданите скандали и гафове (Александър Коларов)

Нашето изследване показва, че 212 от общо 805 експертни участия са коментари именно на скандали и гафове. Това прави една четвърт, което е страшно много като процент и количество. Палитрата от казуси е различна, но най-общо може да се каже, че преобладават политическите и вътрешните, макар да не отсъстват и теми, които засягат външната политика. Разпределени са практически по равно в двата изучени месеца – съответно 104 и 108.

Победител в тази своеобразна класация е скандалът с т.нар СРС-та, които взривиха управляващата партия ГЕРБ точно в разгара на предизборната кампания. 27 експерти – социолози, политици, общественици, журналисти и ред други – са поканени да говорят по този казус, който представляваше интерес не само за България, но и за европейския парламент и останалите институции в ЕС.

Второто място делят „атентатът” срещу Ахмед Доган и подслушаният скандален разговор между екминистъра на земеделието Мирослав Найденов, премиера Бойко Борисов и градския прокурор Николай Кокинов. Неуспешният опит да бъде убит екслидерът на протурската партия ДПС бе дълго дъвкан в родните телевизии и радиостанции. По тази тема в изучените от нас предавания говорят общо 24 експерти. Къде очаквано, къде не, най-сериозно застъпена е тя в партийната телевизия на Атака – Алфа ТВ. Върху въпросния скандал сериозно се акцентира и в Нова ТВ и предаването „Часът на Милен Цветков”. Социолози, секретари на МВР, ГДБОП, психолози и политически лица са най-често срещаните коментатори. Всеки защитава своята теза, като в крайна сметка така и не стана ясно инсценирано ли беше всичко или Октай Енимехмедов наистина се опита да застреля Доган от упор.

Отново 24 е и броят на експертите, които обсъждаха скандалния разговор между трима от най-важните представители на властта в България, който бълваше вулгарни думи, признания за сексуалната ориентация на трети лица и най-вече класифицирана информация за хода на изключително важно дело. Дарик и БНР бяха сред медиите, които канеха гост-експерти най-активно. Сред най-често срещаните лица бяха юристи, журналисти, представители на вътрешното министерство и общественици – предполага се това са и хората, които могат да коментират най-акуратно тема от подобно естество. „Бронзовият медал” отива при казуса за спорните имоти край Несебър, обсъден от 10 експерти. Алфа ТВ, Нова ТВ („Часът на Милен Цветков”) и БНР бяха медиите, които му отделиха много внимание. Четвъртото място е за стрелбата срещу мафиотския бос Златко Баретата. Едно от лицата на организираната престъпност в България се отърва като по чудо, но това не променя наглия опит за саморазправа точно пред Съдебната палата, символ на държавата и на нейната сигурност. За поредния опит за разчистване на сметки в подземния бизнес говориха 9 експерти; Нова ТВ, БНТ и Дарик бяха най-активните медии в това отношение.

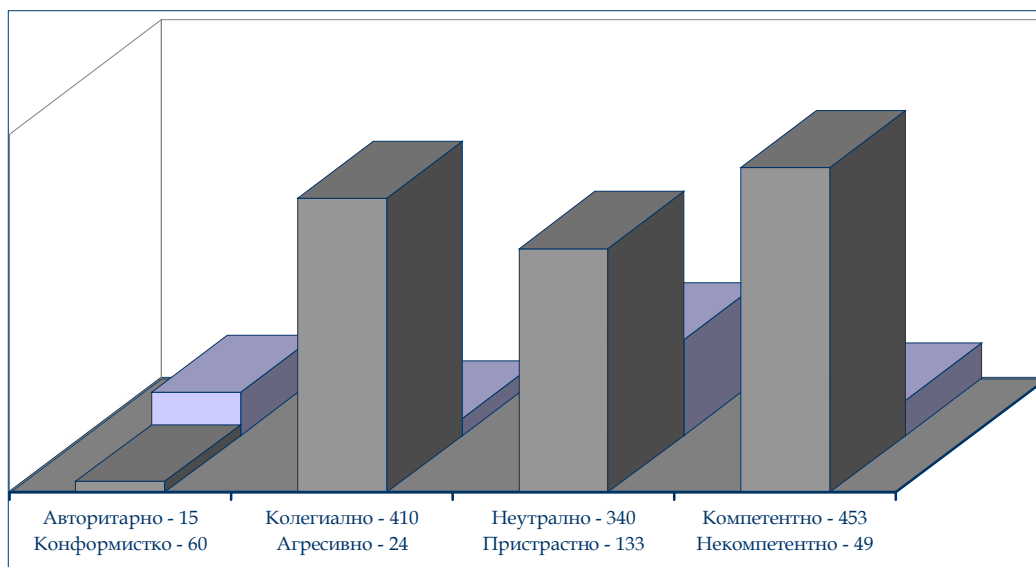
Още една драматична ситуация също прикова вниманието на медиите у нас и в почти целия свят. Атенатите на маратона в Бостън (САЩ) помрачиха спортната инициатива и предизвикаха сравнения със събитията от 11 септември 2001. Коментатори бяха предимно специалисти по сигурността, политолози, спортисти – общо 7 на брой, поканени от Нова ТВ, Европа, БТВ, Алфа ТВ и ТВ 7.

Сред другите най-обсъждани скандали теми в медийното пространство в двата изследвани периода попадат интервюто на Мирослав Найденов с искане на оставката на доскорошния му съпартиец Цветан Цветанов, спечеленият европейски проект от компанията Пайнер, антибългарските прояви в Македония, обсъждането на тютюнопушенето на обществени места, застрояването на Иракли и др.

Може да се обобщи, че рядко се забелязва повтаряне на имената на експертите, поканени от различните медии, което от своя страна означава, че се дава гласност на проблемите и се предлага разнообразие на аудиторията.

Журналистите и поведението им като водещи (Диана Трифонова)

Компетентността на журналистите в интервютата с експерти може да измери доколко медията успява да предаде на аудиторията си важни послания по актуални теми. В регистрационната ни карта има въпрос, който дава информация за журналистическата компетентност, както и за други параметри на професионалното поведение: „Цялостното поведение на журналиста може да се определи като: компетентно-некомпетентно; неутрално-пристрастно; колегиално-агресивно; авторитарно-конформистко” (възможен по един отговор в група). Обобщените резултати за всички медии показват, че в над половината случаи (453 от общо 805) водещите се показват като компетентни.

Макар доста по-малко, случаите на некомпетентност заслужават да бъдат разгледани. Първенец в тази категория е Нова телевизия – водещият е бил преценен като некомпетентен в 30 от общо 49-те случая. БНТ и БНР се представят като компетентни медии – в сутрешния блок на БНТ са отбелязани три случая на некомпетентност, а при БНР има по един в предаванията „Нещо повече” и „Неделя 150”.

Както личи от графиката, журналистите се държат по-скоро неутрално, като първенство и по този показател държи Нова телевизия (132 от общо 340 случая).

Важен елемент от работата на журналистите с експертното знание е начинът, по който биват представяни гостите.

В представянето на експерта се акцентира преди всичко	Януари 2013	11 април-11 май 2013	Общо
Личността – образование, професионална биография, опит	165	108	272
Принадлежността – организация, в/за която работи	117	88	205
Политическият опит – преди заеман пост	13	17	30
Липсва акцент – само име/ име и специалност	143	143	286
Друго	4	8	12
Общо	441	364	805

В най-голям процент от случаите липсва акцент при представянето.

При регистрирането на предаванията на БНТ „Ререферендум” и „Денят започва” забелязах, че за мен бе изключително трудно да се ориентирам кой ми говори от екрана и в каква роля е застанал там. Проблемът се поражда както от това, че и при двете предавания журналистът води разговор с много експерти по дадена тема (особено в „Референдум”, където присъстват минимум по шест госта), така и от сведеното до минимум представяне на гостите.

Кой говори в празничните дни? (Надежда Кирякова)

В празничните дни електронните медии предлагат по-голям брой развлекателни предавания, но излъчват и публицистични, за да следят важните за обществото теми. Изследването ни показва, че гостите са разнообразни и рядко се повтарят. Изключение прави едва ли не само директорът на болница Св. Екатерина проф. Генчо Начев, гостувал в предаването на Нова ТВ „Здравей, България” на 3 май и в предаването на БТВ „Нека говорят” на 4 май 2013, но по различни теми.

Практиките на различните медии са различни. ТВ 7, Хоризонт, Дарик, BG on air и VTV не канят експерти в празнични дни. БНТ, БТВ и Нова ТВ залагат на предавания с участието на повече гости по конкретна тема, т.е. търсят дискусия. Активно кани гости най-вече БТВ (11 участия), но също така и БНТ (общо 8 единици, всичките в предаването „Денят започва”) и Нова ТВ (8 участия в предаванията „Здравей, България” и „Часът на Милен Цветков”). Телевизии като Алфа, СКАТ и Европа залагат на участието на един гост, а предаването минава под формата на диалог с водещия. ТВ Алфа излъчва 5 експертни участия – в „Добро утро, българи” (1 и 2 май), във „Втори план (4 май) и в „Държавата днес” (2 и 6 май). Експерти се появяват в празничните програми на СКАТ ТВ (на 1, 2, 3 и 6 май 2013, всичките за предаването „Дискусионно студио”) и Канал 3 (на 1 май в предаването „Неудобните” и на 2 май в предаването „Вън от рая”). ТВ Европа се отчита с по една единица за 1 и 2 май в предаването „Под лупа”.

Обобщавайки данните от проучването, можем да направим следния профил на „празничния експерт”: 10 журналисти/медийни експерти/блогъри (5 в БТВ, 2 в Нова ТВ, по 1 в ТВ Алфа, Канал 3 и БНТ); 6-има икономисти/финансисти (БНТ, Нова ТВ, ТВ Алфа, БТВ и ТВ Скат); 2-ма социолози (Нова ТВ и ТВ Европа); 2-ма политолози (БТВ и ТВ Алфа); 2-ма юристи (ТВ СКАТ и ТВ Алфа); 1 психолог (Нова ТВ).

Прави впечатление отсъствието на експертни участия на 1 май в БНР и БНТ.

На 5 май (Великден) само БТВ кани гости (в предаването Нека говорят – Петко Бочаров и проф. Генчо Начев).

За какво говори „празничният експерт”? Както в делник – основно за скандали/казуси (10), малко повече от обичайното – за наука, култура, религия (8) и по „други теми” (8), за вътрешна политика (7) и за избори (5), по социални проблеми (4), сред които попада и енергетиката (1).

Може да се направи изводът, че в самите празнични дни медиите са изменяли само до някаква степен своята програма. В дните около същинските празници съдържанието на програмите в повечето от случаите се запазва, а заедно с него – и профилът на гостуващите коментатори.

Масовите телевизии: обществена и частни (Сияна Игнатова)

Над половината от всички експертни участия, регистрирани в нашето изследване, са в предавания на четирите изучени от нас масови телевизии (487 от 805). Има ли разлика между обществената БНТ1 и частните телевизии в работата с експертния коментар?

Отговор на този въпрос ще потърсим, съпоставяйки най-напред БНТ1 с най-близката до нея по рейтинг⁷ общопрофилна телевизия – Нова ТВ. Ще започнем със сутрешните блокове, които – за разлика от другите предавания – позволяват директни съпоставки заради наличието на сходства в параметрите и амбициите.

	БНТ1 Денят започва		Нова ТВ Здравей, България	
	януари	април-май	януари	април-май
Експерти в друга специалност	24	13	7	14
Журналист, блогър	16	3	4	11
Социолог	10	2	3	7
Политолог	3	-	-	1
Икономист, финансист	6	1	3	4
Психолог, философ, антрополог	3	-	6	1
Юрист, специалист по МО	1	1	-	2
Еколог	2	-	2	-
Енергетик	-	-	1	1
Поканени като експерти по тема, която не тяхна специалност	2	1	9	3
Поканени като експерти и граждани едновременно	-	-	-	1
Общо участия	67	21	35	45

През *януари* в „Денят започва” от групата на журналистите и блогърите повече от веднъж е гостувал преводачът-журналист и философ Тони Николов, а от групата на социолозите – Живко Георгиев. В сутрешния блок „Здравей, България” повече от един път е гостувала психолингвистката Стела Богомилова.

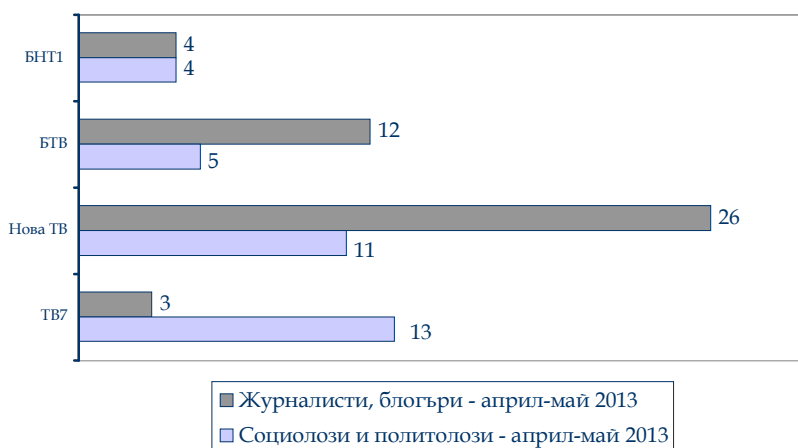
В месеца, минал под знака на референдума („Да се развива ли ядрената енергетика в Република България чрез изграждане на нова ядрена електроцентрала?”), виждаме прилика между обществената и частната телевизия в съвсем малкото специалисти в сферата на енергетиката и на международните отношения – областите, свързани с изграждането на ядрени централи.

⁷ <http://alpharesearch.bg/bg/marketingovi_izsledvania/danni_i_publicacii/televizionna_auditoria.html>

Това се потвърждава, когато погледнем към другите регистрирани предавания на БНТ1 („Референдум” и „Панорама”), сред чиито гости най-видимо присъстват социолози (4 от общо 9). Отличителното за всекидневното предаване „Часът на Милен Цветков” по Нова ТВ през януари е участието на експертите, които същевременно са представители и на граждански организации (8 от общо 42).

В периода *11 април-11 май* профилът на експерта по БНТ1 се съхранява, само че числеността на експертите намалява три пъти. Видими са две неща: че при поканените в предаванията на БНТ1 ролите на експерта и гражданина рядко биват смесвани и че присъствието на социолозите изглежда неизменно.

Безспорна за Нова ТВ, а така също и за БТВ, е тенденцията все повече журналисти да бъдат канени като експерти (само в предаването на Милен Цветков от 4 през януари, те стават 14 през април-май). Това може да се разглежда като вид „усилване” на гражданската визия, което обаче има редица особености.

Масовите телевизии: ТВ7 сред другите частни (Стефка Добрева)

В трите телевизии – ТВ7, БТВ и Нова – се канят почти едни и същи лица, когато става въпрос за социолози и политолози. Особено в БТВ и Нова – тези две телевизии сякаш си разменят гостите постоянно.

Ще започна обаче с анализа на ТВ7, защото смятам, че много неща от практиката на тази телевизия заслужават коментар.

Как ТВ7 отрази протестите през февруари-март?

Постоянните „живи” включвания са само един аспект – разбира се, и другите медии правят това. Експертите, канени от ТВ7 обаче, са главно привърженици на партии. Това се наблюдава в интервютата – винаги се говори прикрито или не за партии и техните политики. Тази практика присъства особено в предаването „Гореща точка” с Николай Барков.

Често гостуващ в ТВ7 е Кристиян Коев. Дори подозрително често – и за протестите на „Таксим” в Истанбул месеци по-късно отново говори той. Когато гостът, свързан с гражданското общество и координатор на протестите Янаки Ганчев, говори в предаването „Добро утро, България”, отново става въпрос за политика и партии.

Причината е в журналистите, които водят разговора в политическа насока и това се вижда. Наблюдава се още една линия – опити на водещите и репортерите да противопоставят протестиращите граждани помежду им чрез различни свои гости.

Скандалът с Даниела Пеловска

Жената, предводителка на протестиращите и в същото време приближена до ГЕРБ и Борисов, гостува най-много отново в ТВ7. Противопоставена е на другите протестиращи, пак се говори за партии. Личи и пристрастието на Бареков към Пеловска. Личи си и пристрастието на Пеловска към ГЕРБ. Добрата страна на „Гореща точка” е, че Бареков дава малко време да се изкажат и другите протестиращи, макар че бързо им взема думата. Бареков винаги е пристрастен, както и цялото предаване, заедно с него.

В предаването на Милен Цветков по Нова ТВ обаче без скритости се представя цялата биография на Пеловска, заедно с всичките ѝ минали принадлежности към партии. От този момент нататък тя отказва участия в Нова ТВ и БТВ и приема гостувания само в ТВ7 (с изключение на едно гостуване в БТВ, след което се крие от телевизиите седмици наред). Три седмици по-късно се ползва от право на отговор (като „нарочена” за пристрастна към ГЕРБ), появява се в предаването на Люба Кулезич и говори за „смирени християни”. Дори Люба Кулезич не успява да си зададе въпросите от натрапчивостта на въпросната гостенка.

В другите телевизии също се случват пристрастия към партии. В предаването „Лице в лице” на БТВ гостът Иван Стамболов, кандидат за депутат от листата на Меглена Кунева, гостува като експерт (блогър) и коментира политиката, без изобщо да споменава принадлежността си (чак в края на предаването „се изпуска” да каже от коя партия е). При Милен Цветков по Нова пък личи едно „огромно пристрастие” – той не харесва протеста, не му е привърженик и иска всички да разберат това чрез неговото предаване.

Постоянстващите експерти

За разлика от БТВ и Нова ТВ, в ТВ7 гостуват много малко журналисти. Причина може да е и Николай Бареков, който се смята за журналист, компетентен по всякакви въпроси. Практика на Нова телевизия пък е да кани като гости предимно своите журналисти – нещо, което прави и БТВ, само че тя посреща и журналисти от други медии. Валерия Велева е сред най-честите гости на БТВ и Нова.

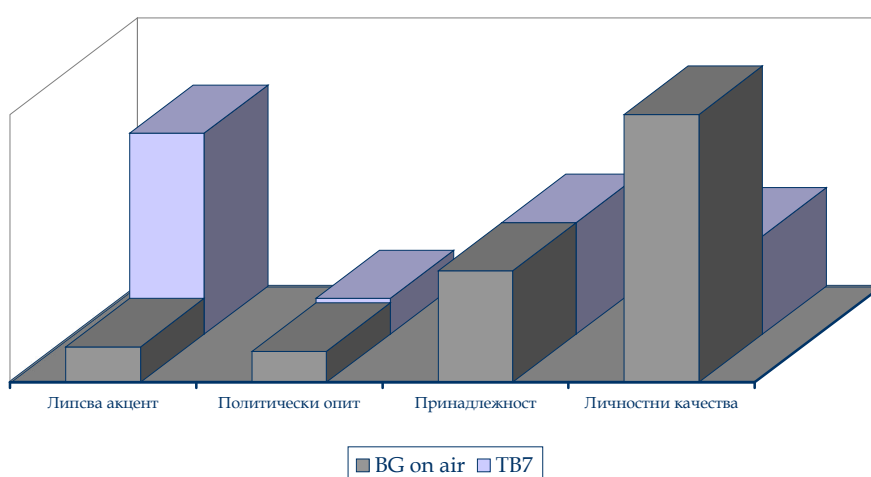
Владимир Каролев е друга медийна личност, която се показва по всяко време като коментатор на всяка тема. За Нова телевизия е естествено да го кани всеки месец в предаванията си – все пак той стана медийна звезда именно благодарение на тази телевизия. Политически пристрастен е и не го крие в коментарите си.

Друг гост, който всеки месец е пък в ТВ7, е Стефан Гамизов. Той участва в различни предавания, говори свободно за политика, представя се (представят го) и като енергиен експерт, поради което се изказва по теми като енергийната ни система. Самоизтъкването му е повече от показно във всички предавания, в които гостува. Защо ли обаче са го канили всичките тези три телевизии? Дали е само заради скандала с главния прокурор и 350-те хиляди бюлетини, покрай който влиза в медиите като активен коментатор?

Специализираната Bulgaria on Air (Мария Юркова)

Bulgaria on Air е бизнес телевизия, сравнително нова⁸, но вече утвърдена медия, която се самопредставя като обективна, интерактивна, цялостно и разнообразно отразяваща събитията, „не спестява въпроси и работи за национално значими каузи“⁹.

Като цяло Bulgaria on Air изготвя предаванията си като по учебник по журналистика. Всяко предаване си има основна тема, по която са поканени различни експерти, които да я коментират. Самите експерти са винаги представяни – обикновено чрез личностни качества (образование, професионална биография и опит) или чрез принадлежността към работното им място. По това телевизията се отличава от повечето изучени медии; за сравнение привеждаме данни за Bulgaria on Air и ТВ7.

Експертите, които са гости в предаванията на телевизията, не се срещат в общопрофилните медии, с едно-две изключения. В голяма степен те са от академичните и бизнес средите. Има също така много журналисти и медийни специалисти, като това само отчасти се дължи на тематиката на едно от изучаваните предавания (Медиите on Air). Представители на гражданското общество присъстват само веднъж – в единственото предаване, в което се обсъждат и протестите.

След по-продължително наблюдение се забелязват някои особености в практиката на телевизията:

Често експертите и като цяло гостите защитават близки тези, приети за истина в академичните и интелектуалните среди днес в България. Във всяко от наблюдаваните предавания има поне двама гости, които се предполага да представят противоположни гледни точки или поне да имат различни такива. На пръв поглед човек решава (включително и ние като наблюдатели), че проблем с плурализма на гледните точки и представянето на различни тези и мнения в тази предавания няма, но положението се оказва по-сложно. Често се случва всички експерти да защитават ако не една и съща, то подобна позиция, а различна, противоположна теза да отсъства. Например, когато се обсъжда „за“ или „против“ Белене, присъстват двама гости, като и двамата защитават тезата „против“. Така всъщност се представя само едната позиция и осведомеността на зрителя по тази тема остава частична, недостатъчна и едностранна. Случаят с Белене не е единичен, разбира се.

⁸ Стартира излъчването си на 9 септември 2011 година.

⁹ http://www.bgonair.bg/bg/tv/bulgaria_on_air_tv_about/televiziq_bulgaria_on_air_tvoqt_biznes_svqt/

Подобен, но малко по-различен проблем, е че самите поканени експерти имат сходни разбирания по обсъжданата тема. Те по-скоро си допълват изказванията, отколкото да спорят или да влизат в противоречия. Пример за това е едно от предаванията на „Медиите on Air” с основна тема функциите на медиите при протестите (6 април 2013).

Причината, от една страна, може да се търси в това, че гостите, които биват канени, са спокойни, професионално неутрални и обикновено виждат проблема по сходен начин, пречупен през по-академичното му разбиране. Друга възможна причина би била чрез подбора на гостите да се цели negliжирането на някои позиции или подсилването на други, но това не проличава никъде явно в предаванията, защото водещите са неутрални и се стараят да представят ясно и изчерпателно мненията и обясненията на експертите, поканени в студиото.

Специфична характеристика на Bulgaria on Air се оказва и дневният ѝ ред, различен от този на останалите медии. Този собствен дневен ред е отчасти резултат на тематичната насоченост на наблюдаваните предавания – медии, икономика, ЕС и международни отношения.

Bulgaria on Air е икономическа телевизия, открито специализирана и по съдържание, и по начин на анонсиране. Канените от нея експерти обаче – макар да се повтарят само по изключение – са фактически еднотипни. Друг е въпросът дали това е отличително само за тази медия.

Bulgaria on Air в контекст (Анна Погорелчук)

През пролетта на 2013 телевизия Bulgaria on Air сключи споразумение с международния гигант за финансови новини Bloomberg. „Вярваме, че това сътрудничество ще вдигне още качеството на телевизионния ни продукт и ще постави пред нас още по-високи професионални критерии”, казват от телевизията¹⁰, без да им липсва самочувствие.

Наистина, към телевизия Bulgaria on Air не могат да бъдат отправени критики за незачитане на етичния кодекс на българските медии. В предаванията ѝ не срещаме negliжиране на госта, слово, изпълнено с омраза и негативизъм, униформеност и копиране на едни и същи новинарски източници.

Телевизията се отличава както от общопрофилните, така и от другите наблюдавани специализирани медии. Именно в този ред ще се опитам да поднеса и данните от наблюдаваните предаванията (Медиите On Air, Boom and Bust и Брюксел 1).

Докато в общопрофилните телевизии се наблюдават най-често теми свързани със скандали (СРС, подслушването на Кокинов, Борисов и Найденов и пр.), в Bulgaria on Air преобладава изцяло специализирана тематика. (Може би единствените припокриващи се теми са „За и против АЕЦ Белене” и „Кога Македония ще започне преговори за влизане в ЕС?”) Съответно и експертите, канени в общопрофилните медии, рядко са гости на от Bulgaria on Air, където обикновено говорят хора, които не са масово известни.

¹⁰ Виктория Миткова, управител на медийната група, в съобщение до медиите.
<http://www.mediapool.bg/blumbarg-shte-predostavya-biznes-i-finansovi-novini-na-bulgaria-on-air-news202475.html>

Според изследването ни поведението на експерти и журналисти е компетентно и колегиално както в студиата на общопрофилните телевизии, така и в тези на Bulgaria on Air. За разлика от общопрофилните медии обаче, в Bulgaria On Air няма случаи, когато експертите говорят пристрастно или пък по теми, които са извън специалността им.

Можем да отбележим също така, че за разлика от общопрофилните телевизии, в които преди и след протестите се явяват същите лица, то в Bulgaria on Air през април-май се повтарят само двама от експертите, участвали през януари. Това се дължи на факта, че в телевизията по принцип се опитва да показва нови или все още утвърждаващи се в професията си специалисти.

Bulgaria on Air изпъква и сред българските специализирани медии, които са силно ограничени по брой и разнообразие.

Една от причините е, че част от наблюдаваните специализирани медии имат поведение, близко до това на общопрофилните – например, предпочитат да коментират скандалите и да канят добре познати социални анализатори. Други специализирани медии имат политически уклон, поради което поведението на техните журналисти, а и на канените експерти може да бъде преценено като пристрастно и (понякога) авторитарно – нещо, което не може да се види при Bulgaria on Air.

Можем да кажем, че Bulgaria on Air доста се различава както от общопрофилните, така и от други специализирани медии, защото има свои собствени теми, които отразява чрез съответно компетентни специалисти.

Хоризонт и Дарик (Косара Белниколова)

Водещите информационни радиостанции „Хоризонт” и „Дарик” се нареждат сред медиите, които канят най-много и разнообразни експерти.

Класацията води сутрешният блок на програма „Хоризонт” – „Преди всички” (06:00-10:00) с повече от 100 експерта на месец. Освен на стремежа за разработване на най-разнообразни теми, това се дължи и на продължителността на самото предаване – четири часа радиовреме. В него има ясно дефинирани рубрики като тази за селското стопанство и като културния афиш, където обикновено има разговор с артисти. Иначе свободната организация на съдържанието дава възможност всеки отделен водещ да съобщи гостите с основните събития от деня или предстоящи инициативи.

Експертите, които се канят, са много често от неправителствения сектор – представители на асоциации, сдружения, работнически организации. При представянето им в общия случай се акцентира принадлежността към организация, а не черти от биографията или жизнения опит. Вероятната причина за това е, че въпросните организации са максимално специализирани в конкретната област, което предполага и съответния кредит на доверие към тях. Най-много са експертите от икономическия сектор.

Бивши политици са много рядко канени. За обсъждането на политически теми без изненада може да отбележим, че се канят политолози и социолози. Те не присъстват често в ефира, но почти липсват непознати имена. Обикновено експертите, които коментират политиката, се канят по няколко наведнъж. Това повишава качеството на анализа, но, за жалост, понякога става причина разговорът да се размие. Често интервютата с поканените експерти се провеждат от ресорните репортери, което е в

полза на експертизата. Представителите на гражданското общество не се ползват със специално внимание, а се канят по конкретни поводи и конкретни теми.

Наблюдаването от нас предобедното предаване на „Дарик” – „Кой говори” (10:00-12:00) не е аналог (и конкурент) на „Преди всички”. То обаче се характеризира с активен журналистически стил и присъствие на много експерти – 78 на брой според нашата регистрация. Прави впечатление, че – сравнено с „Хоризонт” – сред тях много повече са експертите, които са поканени и като представители на гражданското общество, както и блогърите и медийните експерти. Същевременно в това предаване също се въздържат да канят събеседници, които да коментират теми, различни от тяхната специалност. Има още една прилика с „Хоризонт” – отново се набляга на експерти от социалната сфера и икономиката.

Случайно или не, но събеседниците в „Дарик” се отклоняват по-често от зададената тема, за която са поканени. Възможно е това да има връзка с предпочитаната в „Кой говори” конфигурация на разговора – участието на няколко човека наведнъж. Но отговорността на журналистите и тук е на ниво, а комуникационните отношения са в една огромна степен „колегиални”.

При седмичните обзори „Неделя 150” и „Седмичата” отново имаме числено превъзходство за „Хоризонт”, а така също и доста сходства по изучените от нас параметри на предаванията. В тях двете преобладава друг стил на представяне на експертите – чрез биография и опит, а не само чрез принадлежността им към организация. За коментирането на вътрешната политика и скандалните казуси „Неделя 150” акцентира участието на журналисти. „Седмичата” акцентира върху енергетиката; допуска и гости, които не са специалисти в конкретната област.

Като цяло и двете медии търсят компетентното експертно говорене, като се стремят да обхващат голям спектър от теми и най-вече „горещите новини на деня”. За жалост се избират познатите в публичността експерти, а новите лица остават истинска рядкост.

„Алфа”, политическата телевизия (Константина Манолова)

В изследването ни „Алфа” е единствената телевизия, която има заявена партийна принадлежност – към ПП „Атака”. Ще припомня, че наблюдението обхваща сутрешния блок „Добро утро, българи!” и предаванията „Държавата днес”, „Втори план” и „В околото на бурята”, като в последните две предавания участващите експерти са значително по-малко. Като цяло експертните участия са 95, което представя телевизията като най-коментираща, сравнено с другите наблюдавани специализирани медии.

Експерти общо	„Алфа”		
	Януари	Април-май	Общо
278 Експерти в други специалности	20	13	33
146 Журналист, медиен експерт, блогър	9	3	12
63 Социолог	1	-	1
59 Поканени като експерти по тема, която не е тяхна специалност	8	7	15
55 Икономист/финансист	2	4	6
44 Поканени като експерти и граждани едновременно	4	-	4
40 Политолог	3	2	5

39 Психолог/антрополог	1	-	1
36 Енергетик	6	5	11
34 Юрист	2	4	6
12 Еколог	1	-	1
805 Общо	57	38	95

И в телевизия „Алфа” най-многочислена е категорията „други експерти” (33), следвана от журналистите, които в случая най-често са представители на самата телевизия „Алфа” или на вестник „Атака” (12). Дотук обаче свършват приликите.

През месец януари в телевизия „Алфа” сред водещите по честота на участие експерти са енергетиците (6), а през април-май се наблюдават повече участия на икономисти и юристи (общо 8 случая). Тези особености на присъстващите в медията експерти могат да бъдат обяснени с нейната политическа насоченост: Преобладаващите теми са всъщност политическите приоритети на ПП „Атака” – референдумът за АЕЦ „Белене” през януари (12 предавания на тема енергетика) и парламентарните избори през май, но не изобщо, а с фокус конкретно върху предизборната програма на „Атака” и то най-вече в икономическата и социалната сфери (само едно предаване за изборите, но затова пък 6 за социалните проблеми и 3 с икономическа тематика). Експертите, поканени да говорят в качествата си на експерти и граждани едновременно, както и тези, поканени да говорят по теми, които не са тяхна специалност, са съсредоточени в предаванията „Втори план” и „В околото на бурята” (18 от всичките 19 случая).

Нужно е да се обърне специално внимание на категорията „други експерти” и на начина, по който тя присъства в телевизия „Алфа”. Не само защото в нея попадат най-много участия, но и защото тя отразява специфичността на медията. Сред „други” се открояват експертите по национална сигурност, коментирали нападението над Ахмед Доган, както и проблемите на Националната служба „Охрана” – Илиан Тодоров, експерт по националната сигурност от ПП „Атака”, и подполковник Николай Марков, бивш служител на НСО (и двамата участват по три пъти в предаванията през месец януари). В тази категория присъстват още историци и културни дейци, които се изказват по въпроси от българската история и настоящата политика – Боян Ботьов, председател на Общонародната фондация „Христо Ботев”, проф. Гаро Мардиросян от Съюза на арменските културно-просветни организации „Ереван” и др.

Важна особеност на гостите, които регулярно присъстват в наблюдаваните предавания по „Алфа” ТВ, е че те често имат партийна принадлежност. Водещите на предаванията ги представят като експерти в определена област и, едновременно с това, като членове, координатори, депутати от ПП „Атака”, членове на младежката организация на партията и др. Такива са, например, адвокатът Явор Нотев, икономистът Николай Александров, професор Станислав Станилов. Имайки предвид открито заявления политически афинитет на „Алфа” ТВ, това явление е резонно и обосновано. Важно е да се отбележи също, че партийната принадлежност на експертите се обявява достатъчно ясно и, следователно, не може да се говори за манипулация на аудиторията. Проблематични са случаите, в които не става ясно в какво точно качество е поканен гостът на предаването – представен само с името си или чрез организацията, която представлява, но без да се уточнява какво точно е полето на неговата експертиза.

Що се отнася до тематиката, и в двата наблюдавани месеца в предаванията „Втори план” и „В околото на бурята” най-често обсъждани са въпроси от сферата на науката, културата и религията (12 предавания). Доста по-различна е ситуацията в „Добро утро, българи!” и „Държавата днес”: през януари и в двете предавания много често се обсъждат въпроси от сферата на енергетиката (12), както и такива, които попадат в

графата скандали и казуси (16). През април и май ситуацията е сходна, но се наблюдава по-често присъствие на икономически и социални въпроси в контекста на предсрочните парламентарни избори и предизборната кампания на ПП „Атака”.

Един от основните изводи за практиката на телевизия „Алфа” е видимата смяна на експертите, които присъстват в разгледаните предавания през януари и април-май. С единични конкретни изключения те са коренно различни и са в пряка връзка с промяната на тематиката на предаванията. Прави впечатление, че и в двата периода защитаваните от тях мнения съвпадат с политическата позиция на ПП „Атака”. За пример може да се посочи тезата по отношение на енергетиката – всички поканени за участие експерти се обявяват в подкрепа на развитието на ядрената енергетика и в частност на строежа на АЕЦ „Белене”. По сходен начин повечето специалисти са критични към различни аспекти на управлението на ГЕРБ, подкрепят предизборната програма на ПП „Атака” и т. н.

Видимо в телевизия „Алфа” не се предлага плурализъм на мнения и гледни точки – нещо разбираемо, предвид функцията на медията. Нейното основно предназначение е да пропагандира идеите на ПП „Атака”, с помощта (преди всичко) на партийни кадри, чийто партийен ангажимент бива изрично обявяван пред зрителя. Експертите, нечленуващи в ПП „Атака”, говорят по специалността си и аргументират своите тези професионално. Подбрани са обаче така, че позициите им да съвпадат с водещите идеи на ПП „Атака”.

Политическият характер на телевизия „Алфа” предзадава тези характерни нейни черти. Отворен остава въпросът за резонансът на подобен монопол при наличието на само една афиширана политическа телевизия.

Коментата(то)рите по Канал 3 (Карина Манукян)

Въпреки че „Канал 3” не се приема сериозно от доста хора, в програмата на телевизията има и публицистични предавания, в които се обсъждат важни обществени теми и се правят разследвания, а водещите са с дълбоки познания в областта на българската политика, икономика и публичен живот. Примери за подобен тип журналистика са предаванията „Вън от рая” (водеща Лили Маринкова) и „Неудобните” (водеща Маргарита Димитрова). Тяхното системно сравняване изглежда невъзможно, затова ще започна с някои от наблюденията си в рамките на изследването.

В стила на водене и в жанровата специфика на предаванията има големи различия. Докато „Вън от рая” се ограничава до дискусии с гостите върху актуални теми, то „Неудобните” включва в себе си в много по-голяма степен елементи на разследваща журналистика.

Лили Маринкова насочва разговора с въпроси и дава кратки коментари, но не доминира в комуникацията с поканените гости. Аргументацията е главното в предаването.

При Маргарита Димитрова се наблюдава много по-активно участие, като водещата в някои случаи почти обсебва разговора. Често биват излъчвани стари репортажи от разследващата практика на журналистката, които са свързани в по-голяма или по-малка степен с обсъжданата тема. В някои случаи този видеоматериал не допринася особено много за анализа на сегашната ситуация, като водещата има склонността да насочва вниманието към себе си повече от необходимото. В други случаи този поглед назад показва как определени случаи са се развивали във времето, какъв напредък е бил (или

не е бил) постигнат, кои са основните действащи лица (дори и те вече да не са ключовите лица, цитирани в медиите). Някои от репортажите се връщат чак до средата на 90-те години.

И двете водещи показват (понякога по-явно, друг път не толкова), че не одобряват политиката и управлението на ГЕРБ, с конкретни забележки по адрес на Бойко Борисов и Цветан Цветанов. Голяма част от гостите им също критикуват правителството (включително през месец януари, когато то още беше в силата си), но като цяло не изразяват дейно своята партийна принадлежност.

И в двете предавания има редовни гости, в представянето на които не се упоменава конкретна специалност или област на експертиза. Пример за това е Петър Пенчев, който е гост два пъти за месец януари в „Неудобните“, но водещата и в двата случая не уточнява, че той е инженер. Това се отнася и за популярни лица в българските медии като д-р Николай Михайлов („Вън от рая“, 18 април 2013) и Яне Янев („Неудобните“, 16 януари 2013).

Маргарита Димитрова е по-склонна да набляга върху личния опит и кариерата на госта или върху организацията, към която той принадлежи, докато Лили Маринкова представя гостите си доста семпло (с редки изключения).

Обсъжданите *теми* в двете предавания – както през януари, така и в периода 11 април – 11 май – се разминават.

Единствената тема, която се припокрива в двете предавания от *януари*, е тази за застрояването на Несебърските дюни, като в „Неудобните“ фокусът е прехвърлен върху приватизацията на Слънчев бряг (Нина Селвелиева, Яне Янев, 16 януари 2013).

За „Вън от рая“ основна тема остава екологията – коментира се планираното ново строителство в Банско (гости Катерина Раковска, Красимир Цигуларов, 3 януари 2013). Темите от политическият спектър са новогодишната реч на президента Росен Плевнелиев (Румен Драганов, 3 януари 2013) и опитът за покушение срещу Ахмед Доган (д-р Николай Михайлов, 24 януари 2013).

Широко коментиран въпрос в „Неудобните“ са изнесените от политолога Антон Тодоров данни, че в администрацията на президента има бивши доносници (9 януари 2013), което се разисква в повече от едно предаване, като се спазва правото на отговор. В областта на енергетиката се обръща внимание на ядреното гориво, доставяно от Русия за АЕЦ Козлодуй (Петър Пенчев, 9 и 23 януари 2013). Обсъжда се и не толкова популярният въпрос за покупко-продажбата на български извънгранични имоти (Веселин Стоянов, 30 януари 2013).

През *април-май* подслушванията определено са фокусът на „Вън от рая“ (5 от 7 събеседника, сред които Копринка Червенкова, д-р Николай Михайлов, Николай Марков, Цветозар Томов). Съпровождащи теми са кадровите промени в АЕЦ Козлодуй (Георги Котев, 25 април 2013) и състоянието на спешната медицинска помощ в България (д-р Димитър Ленков, 9 май 2013).

Отново има само една допирна точка в двете предавания, а именно бързите действия на прокуратурата, ръководена от Сотир Цацаров.

В „Неудобните“ 4 от 6 експерти са поканени да говорят по темата за списъка на кредитните милионери, т.нар. Офшорлийкс (Христо Христов, Евтим Костадинов,

Ивайло Станчев и проф. Кръстьо Петков). Разглежда се и темата за VIP проституцията в страната (Петър Якимов).

Сходно в двете предавания е, че покрай отделни казуси се обсъждат по-обща проблеми (на вътрешната политика, правосъдната система, екологията и т.н.), както и че рядко се канят гости, които да защитават противоположни позиции по една и съща тема.

От друга страна, по Канал 3 се въвеждат уникални теми, които другите телевизии не коментират. В предаванията участват както широко познати на българската общественост личности, така и експерти, на които големите общопрофилни телевизии не винаги биха дали възможност да изразят своята гледна точка.

Експертите в авторските предавания (Михаела Самарджиева)

(„Часът на Милен Цветков” – Нова ТВ, „Насреща с Люба Кулезич” – Нова ТВ, „Предаването на Карбовски” – ТВ7, „Факторът Кошлуков” – ТВ7, „На светло с Ваня Манолова” – VTV)

„Авторитетна криза, или криза на авторитетите?” – така бяха озаглавени публикации в родния печат след периода на протестите от февруари-март 2013. Обществото отрече авторитетите, въпросът е дали отрече фундаментално смисъла и присъствието им или отрече само тези, наложени по нашите географски ширини.

Можем да перифразираме и да кажем „авторитетна журналистика или журналистика на авторитетите?”. Каква е формулата в сферата на българските медии? Истината е, че винаги е имало отделни журналисти, които са се отличавали с компетентност и са били възприемани като авторитети. Кеворк Кеворкян, например, е показателен в това отношение, но дали само компетентността на тези журналисти ги прави авторитети?

Когато името на водещия е използвано в заглавието на предаването, личността се смята за авторитет или поне за достатъчно интересна и популярна, за да привлече достатъчно аудитория. Организацията на самите „авторски предавания” остава скрита – доколко въпросните журналисти ги правят сами, дали сами избират гостите си, темите, които ще бъдат дискутирани. Остава въпросът компетентни ли са тези журналисти, популярни ли са, или едното е еквивалент на другото? Дали в днешната медийна обстановка някои водещи не са наложени не заради страхотните си журналистически успехи, а заради харизма, скандално поведение, ярка индивидуалност?

Пословично е преместването (в периода на изследването) на много популярни кадри на Нова ТВ в ТВ7, оглавявана от Николай Барев. Имаше и движения в обратната посока. Интересно е също така как в условията на предварително доказана авторитетност на водещия той осъществява комуникация с други авторитети – експерти в дадена област.

Разглеждайки данните от изследването ни виждаме, че броят на участвалите експерти в авторските предавания е много различен. Седмичните предавания са поканили от 4 (Предаването на Карбовски) до 29 специалиста (Факторът Кошлуков); при Люба Кулезич – 15, при Ваня Манолова – 7. В делничното си предаване Милен Цветков е поканил 78 експерта и това го поставя сред журналистите, които най-активно канят коментатори.

Познат като човек, който обича да изказва мнението си, в светлината на тези данни Милен Цветков не изглежда строго авторитарен. Освен това поведението му е

определено като „компетентно” в 25 случая и като неутрално – в 65. Изглежда, че той е изслушвал гостите, специалисти по дадената тема, и същевременно се е изказвал компетентно – медийния авторитет не е попречил на експертните авторитети.

Интересен случай е предаването „Насреща с Люба Кулезич” (което нашето изследване отразява като излъчвано по ТВ7 през януари и вече по Нова ТВ през април-май). Поведението на водещата е определено като „пристрастно” и „некомпетентно”, но също така и като „компетентно” и „колегиално”. Ще си позволя заключението, че тук големината на егото и обема на авторитета изтласкват необходимия „въздух” в комуникационното пространство и предизвикват трудност както при самата комуникация в студиото, така и при усвояването ѝ от аудиторията.

В „Предаването на Карбовски” по ТВ7 имаме абсолютен минимум на поканените експерти. Противно на близкото до ума съждение, че той не кани експерти поради големия си авторитет, журналистът всъщност предпочита да залага на „силните на деня” – на преките участници в действията. Например, ако темата е скандалът със СРС-тата, той няма да покани експерти по сигурност или бивши полицаи, а ще иска да говори директно с Цветан Цветанов и другите замесени в скандала.

Поведението на водещия на „Факторът Кошлуков” по ТВ7 е определено в най-висока степен като „колегиално” (28 пъти при 29 експертни участия). Като цяло поведенческият бекграунд на Емил Кошлуков не го очертава като силно авторитарна фигура. Участието му в политиката в голяма степен е смекчило отношението му към политици и експерти и той, съгласно комуникационното възпитание, ги оставя да излагат тезите си свободно.

В „На светло с Ваня Манолова” по VTV имаме също малко експерти, но случаят е различен от този на М. Карбовски. Водещата е и репортер за предаването си и залага не само на разговори с експерти, а и на анкети и контакти с аудиторията.

От анализа на петте авторски предавания виждаме, че еднозначна формула за журналистическо поведение няма. Елементарното определение за журналиста като за професионален комуникатор има най-различни прочити. При все това прекаленото присъствие на лично мнение и изтласкването напред на собствената личност не изглеждат печеливша формула. Изглежда, че когато информираш аудиторията чрез експерти по теми, в които ти не си такъв, важи правилото да представиш спокойно и адекватно гамата от гледни точки.